

Солоха Дмитро Володимирович
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки Київського
національного університету культури і мистецтв;
Белякова Оксана Володимирівна
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки Київського
національного університету культури і мистецтв

РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Мета. Дослідження присвячене обґрунтуванню ролі культурної складової в економічному розвитку регіональної інфраструктури в довгостроковій перспективі та в контексті формування культурної політики регіону. **Методологія дослідження.** Методологічною основою є загальнонаукові методи дослідження: аналізу, синтезу, порівняння. Теоретичним підґрунтям стали дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем регіонального розвитку. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних положень щодо формування та розвитку регіональної інфраструктури, створення єдиного культурного простору регіону, що включає можливості об'єднання культурних ініціатив, соціокультурного партнерства, міжрегіональних і міжнародних культурних контактів, які володіють великим потенціалом для регіонального розвитку. **Висновки.** Складові інфраструктури регіонального розвитку в сукупності забезпечують економічний розвиток регіонів; визначено пріоритетні напрями дослідження розвитку регіональної інфраструктури; показано необхідність економічного регіонального розвитку з урахуванням культурної складової.

Ключові слова: інфраструктура, регіон, регіональний розвиток, економічна система, культурна складова, культурна політика.

Солоха Дмитрий Владимирович, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики Киевского национального университета культуры и искусств; Белякова Оксана Владимировна, кандидат экономических наук, доцент, профессор кафедры экономики Киевского национального университета культуры и искусств

Роль культурной составляющей в экономическом развитии региональной инфраструктуры

Цель. Исследование посвящено обоснованию роли культурной составляющей в экономическом развитии региональной инфраструктуры в долгосрочной перспективе и в контексте формирования культурной политики региона. **Методология исследования.** Методологической основой являются общенаучные методы исследования: анализа, синтеза, сравнения. Теоретической основой – исследование отечественных и зарубежных ученых по проблемам регионального развития. **Научная новизна** исследования заключается в научном обосновании теоретических положений по формированию и развитию региональной инфраструктуры, создания единого культурного пространства региона, включая возможности объединения культурных инициатив, соціокультурного партнерства, межрегиональных и международных культурных контактов, которые обладают большим потенциалом для регионального развития. **Выводы.** Охарактеризованы составляющие инфраструктуры регионального развития, которые в совокупности обеспечивают экономическое развитие регионов; определены приоритетные направления исследования развития региональной инфраструктуры; показана необходимость экономического регионального развития с учетом культурной составляющей.

Ключевые слова: инфраструктура, регион, региональное развитие, экономическая система, культурная составляющая, культурная политика.

Solokha Dmytro, Doctor of Science in Economics, Professor, Head of the Economics Department; Bieliakova Oksana, Ph.D. in Economics, Professor of the Economics Department

Research of the role of cultural institutions in economic development of regional infrastructure

The purpose of the article. The research is devoted to the substantiation of the role of the cultural component in the economic development of regional infrastructure in the long run and the context of the formation of the cultural policy of the region. **Methodology.** The methodological basis is general scientific methods of investigation: analysis, comparisons. The theoretical basis is the research of domestic and foreign scholars on the problems of regional development. **Scientific novelty** of the study consists in the scientific substantiation of the theoretical positions on the formation and evolution of local infrastructure, the creation of a single cultural area of the region, including the possibility of combining cultural initiatives, sociocultural partnership, interregional and international cultural contacts, which have the high potential for regional development. **Conclusions.** The components of the local development infrastructure are characterized, which together ensure the economic growth of the regions; the priority directions of research on the development of regional infrastructure are determined; the necessity of local economic development was taking into account the cultural component is shown.

Key words: infrastructure, region, regional development, economy, economic system, culture, cultural space, cultural policy.

Актуальність теми дослідження. Державне регулювання процесів розвитку регіональної інфраструктури – це система економічних, адміністративних і нормативно-законодавчих заходів, здійснюваних державними й регіональними установами, з метою забезпечення збалансованого розвитку регіо-

нальної інфраструктурної системи і її адаптації до мінливих умов. Зміст державного регулювання процесів розвитку інфраструктури, його форми й методи повинні визначатися, з одного боку, загальнодержавною економічною політикою й, з іншого боку – регіональною економічною політикою, що враховує особливості розвитку регіонів різного типу.

Життєздатність соціально-економічного середовища регіону багато в чому залежить від рівня розвитку й надійності інфраструктури. Тому інфраструктурна облаштованість регіонального ринку повинна стати першорядним завданням держави. Перехід економіки на інтенсивний шлях розвитку обумовлює підвищення рівня всієї системи інфраструктури і її окремих елементів.

Суспільне відтворення включає різні види діяльності як за безпосереднім перетворенням природно-сировинних ресурсів при створенні матеріальних благ для задоволення суспільних потреб, так і за забезпеченням умов функціонування цього процесу. У регіональному аспекті розвиток інфраструктури необхідний як для забезпечення потреби розвинених регіонів, так і для підйому економіки відсталих регіонів. У відсталих регіонах необхідно значну частку капітальних вкладень направляти на розвиток інфраструктури, тому що створення останньої буде залучати капітал (в основному приватний) у виробничі галузі, що допоможе забезпечити економічний розвиток цих регіонів.

Різноманітні аспекти проблеми забезпечення конкурентоспроможності регіону на засадах розвитку його інфраструктури розглядаються у фундаментальних працях таких вітчизняних авторів, як О. Васильєв [3], В. Куйбіда [5], М. Маниліч [8], К. Фісун [12], І. Школа [14] та ін.

Значну увагу питанням конкурентоспроможності регіонів за рахунок розвитку інфраструктури приділяють і закордонні вчені: Т. Лакхманан [6], В. Льюїс [7], Д. Норт [9], Р. Нурксе [10], А. Самуельсон [11], Б. Хіггінс [13].

У працях учених та практиків визначається, що інфраструктурний розвиток регіону є багатоаспектним питанням й займає значиме місце в економіці як регіону, так і держави. Крім того, динамічні процеси, що відбуваються в економічній системі України та економічних системах країн світу, вимагають постійного дослідження та розвитку управління інфраструктурним забезпеченням регіону, але культурологічна складова суспільного розвитку на будь-яких рівнях дослідження економічних систем залишається в означеному контексті майже не дослідженою. Однак залишаються недостатньо вивченими питання досліджуваного явища, що проявляється в існуванні неточностей та розбіжностей щодо тлумачення основних понять забезпечення конкурентоспроможності регіону на засадах розвитку його інфраструктури, застосування методів та показників оцінювання рівня розвитку регіональної інфраструктури, формування механізму управління забезпеченням конкурентоспроможності регіону на засадах розвитку його інфраструктури. Також необхідним є розуміння важливості значення творчих індустрій культури та креативного сектора для забезпечення економічного зростання та регіонального розвитку, який розглядається як одна із системоутворюючих складових ринкової інфраструктури, що в основному зосереджується як вплив творчих індустрій на розвиток їхніх інноваційних здібностей, на конкурентоспроможність як кожного окремого регіону так й країни в цілому.

Мета дослідження. Метою статті є визначення та виокремлення ролі закладів культури в економічному розвитку регіональної інфраструктури в довгостроковій перспективі та визначенні її впливу на формування культурної політики.

Виклад основного матеріалу. Вирішальним фактором успішного розвитку регіону в довгостроковій пролонгованій перспективі стає не основне виробництво, а інфраструктура, що забезпечує життєдіяльність населення, виробничої сфери, і території в цілому.

Стабільність регіонального розвитку залежить від того, наскільки розвиненою в ньому є інфраструктура й наскільки вона готова до розвитку основного виробництва. Чим більше гармонійно розвинена інфраструктура, тим більш гнучкою є вся економічна система регіону, тим на більш міцній основі базується його соціально-економічний розвиток і процвітання, що безумовно неможливе без адекватного розвитку культурологічної складової, чому на жаль в останні десятиліття не приділяється достатньої уваги як на державному рівні, так й на рівні власників підприємств, роботодавців тощо.

З метою виокремлення культурологічної складової, визначення її ролі та впливу на суспільний й регіональний розвиток, розглянемо більш детально основні складові компоненти регіональної інфраструктури.

В 80-х роках ХХ століття вітчизняним вченим О. Алімовим були запропоновані наступні складові регіональної інфраструктури: виробнича, соціальна (соціально-побутова й соціально-духовна) та інституціональна [1].

Під виробничою інфраструктурою слід розуміти сукупність галузей, тобто організаційно відокремлених об'єктів, які забезпечують нормальний хід суспільного виробництва через надання послуг з обміну результатами діяльності між підприємствами матеріального виробництва. В монографії [3] зазначено, що виробнича інфраструктура являє собою сукупність галузей і підгалузей, основними функціями яких є виробничі послуги й забезпечення економічного обороту в народному господарстві. Виробнича інфраструктура включає: транспорт усіх видів, що обслуговує виробництво; засоби зв'язку, що обслуговують виробництво; матеріально-технічне постачання й систему просування товарів; заготовки й збут сільськогосподарської продукції; об'єкти електроенергетики.

Соціальна інфраструктура – це сукупність, або комплекс галузей, що виділяються в системі суспільного поділу праці за функціональним призначенням у процесі відтворення задоволення потреб населення у послугах. На розвиток соціальної інфраструктури впливає просторовий чинник. Її функціонування нерозривно пов'язане з населенням конкретної території. У соціальній розрізняють соціально-побутову та соціально-духовну інфраструктуру. Соціальна інфраструктура активно впливає на відтворення робочої сили, темпи розвитку та ефективність суспільного виробництва. Вплив її на відтворення робочої сили виявляється у зниженні втрат сукупного робочого часу, підвищенні продуктивності праці, подовженні періоду працездатності, формуванні висококваліфікованих кадрів.

Інституціональна інфраструктура поєднує елементи управління просторовими соціально-економічними й політичними процесами – органи прийняття рішень різного рівня. Функції даної інфраструктури полягають у тому, щоб виробити такий внутрішній правопорядок, що діє в рамках якогось господарського організму, щоб результати господарської діяльності давали можливість суб'єктам, що беруть участь у ній розвиватися й забезпечували рівність ефекту для них.

Дослідником О. Іншаковим [4] у 2001 р. був використаний факторний підхід у визначенні компонентів інфраструктури. Він додав такі функціональні складові ринкової інфраструктури.

Екологічна інфраструктура – група галузей, що забезпечують раціональне використання природних ресурсів і екологічну безпеку особистості, суспільства й держави.

Комерційна (організаційна) інфраструктура – сукупність інститутів, що обслуговують функціонування ринків, й забезпечують доведення продукту від виробника до споживача: товарні біржі, підприємства оптової й роздрібною торгівлі, аукціони, ярмарки, посередницькі фірми.

Інформаційна інфраструктура – установи інформаційного обслуговування підприємств різних сфер діяльності (одержання й обробка інформації, виробництво програмного забезпечення, послуги зі створення й використання баз даних).

Соціально-побутова інфраструктура – це сукупність галузей і підгалузей, що забезпечують матеріальні, культурні й побутові умови для розміщення й нормальної життєдіяльності людей.

Персональна інфраструктура охоплює кількість і "якість" (рівень підготовки) людей, що приймають участь у працерозділеному товарному господарстві, з обліком їх роботи, що сприяє підвищенню ступеня інтеграції загальної господарської діяльності.

Високорозвинена інфраструктура має велике значення для ефективного функціонування економіки, оскільки є важливим чинником у визначенні місця розташування економічної діяльності, а також видів діяльності або секторів, які можуть розвинути в кожному конкретному випадку. Високорозвинена інфраструктура зменшує вплив відстаней між регіонами, що забезпечує інтеграцію національного ринку й низьковитратний зв'язок з ринками інших країн і регіонів. Також якість і розвиненість інфраструктури впливають на економічний ріст, скорочують нерівність у рівні доходів і сприяють боротьбі з бідністю. Добре розвинена транспортна й комунікаційна інфраструктура є передумовою доступу найменш розвинених населених пунктів до основних економічних процесам і сервісам.

Інтеграційні процеси, які охопили практично всі сфери суспільного розвитку на теренах України, вимагають якомога більшої уваги приділяти культурній складовій, отже, у сучасних умовах в Україні необхідно приділяти досить значну увагу інфраструктурним об'єктам, пов'язаним з індустрією подій в сфері культури, а також визначати їх внесок й вплив на потенціал регіонального розвитку в стратегічній перспективі.

Зазначимо, що інфраструктурні культурні об'єкти та культурні заходи є частиною культурного сектору і розташовані майже в кожному районі.

Інфраструктурні об'єкти та заходи сфери культури матимуть позитивний вплив на розвиток регіональної доданої вартості, а також на імідж регіону, його автентичність. Особливо ці так звані нематеріальні ефекти роблять позитивний вплив на формування привабливості в усіх визначеннях цього поняття іміджевої складової й достатнього рівня і конкурентоспроможності регіону.

У сучасних умовах зросла потреба у створенні такого єдиного культурного простору регіону, який включав би у себе можливості об'єднання культурних ініціатив, соціально-культурного партнерства, міжрегіональних і міжнародних культурних зв'язків й контактів, що суттєво впливає на підвищення рівня ефективності функціонування як регіонального економічного розвитку, так і економічної системи України в цілому. За цих обставин важливо встановлення локальних пріоритетів культурної політики, співвіднесених з характером соціально-культурної ситуації, соціально-економічними, демографічними та екологічними характеристиками регіону. Ситуація в системі організації культурного простору регіону стає все більш складною і суперечливою.

Ефективність регіональної культурної політики тепер все в більшій мірі залежить від того, наскільки її форми, характер і цілеспрямованість відповідають іманентним закономірностям динаміки культури, які проявляються часто спонтанно. Але при цьому теоретико-методологічна база такого розуміння регіональної культурної політики поки відстає від реальних процесів у сфері регіональної культури, а ситуаційний аналіз недостатньо ефективний або взагалі не проводиться.

В умовах модернізації економіки і всього суспільного життя змінюються вектори, пріоритети та орієнтири культурної політики, які необхідно враховувати при виробленні варіативних форм діяльності, що спираються на об'єктивні закономірності організації і самоорганізації життя в сфері культури, співвіднесених з соціально-економічними характеристиками регіону. При цьому сучасна культурна по-

літика перетворюється на важливий об'єкт міждисциплінарних досліджень. В полі зору науковців потрапляють питання впливу соціокультурних факторів на соціально-економічний розвиток, поєднання цінностей традиційних культур з модернізацією, впливу культурного різноманіття та етнокультурної ідентичності. Необхідність розширення бази культурної політики, нові уявлення про роль держави в цій галузі, налагодження відносин з новими суб'єктами, що реалізують культурну політику, не можуть сформуватися відразу.

Аналіз літературних джерел [3; 4; 5; 12], пов'язаних з формуванням державної та регіональної культурної політики та впливом на неї інфраструктури культурного простору регіону, показує, що наявні в науці положення, позиції та підходи до співвідношення регіональної культурної політики та її особливостей концентрують увагу на різних аспектах проблеми. Регіональна культурна політика переважно розглядається як вираз загальнодержавної культурної стратегії, яка визначає в значній мірі інфраструктуру культурного простору регіону. З одного боку, вона об'єктивується і інституціоналізується в різних формах і проявляється в дії низки культурних механізмів розвитку. Але з іншого боку, слід розглядати менш помітний зворотний вплив: у ході реформ і модернізації суспільства постійно з'являються нові риси інфраструктури, що відображають нові тенденції та закономірності культурного процесу регіону, його традиції, ідеали і норми.

Отже, нами сформоване підґрунтя для вирішення проблем, пов'язаних з необхідністю дослідження сукупності системних взаємозв'язків між цілеспрямованою культурною політикою і реальною інфраструктурною культурною складовою соціоекономічного середовища, що виникають у процесі модернізації та вимагають побудови нових моделей культурної політики, яка відображає своєрідність регіону, нові орієнтири, стратегії і тактики культурно-організаційної діяльності, яка базується на раціональному використанні існуючих ресурсів культурного розвитку.

Пріоритетними напрямками дослідження повинні бути модернізаційні процеси, що впливають на ефективність реалізації регіональної культурної політики в стратегічній перспективі:

- рівень еволюції інфраструктури культурної сфери;
- характер взаємодії об'єктів і суб'єктів сфери культури, що змінюються в культурному середовищі;
- дія культурних механізмів, які впливають на відкритість культурного простору в системі перетинання горизонтальних і вертикальних взаємодій у ієрархії управління сферою культури;
- особливості структурування культурного простору регіону в контексті національно-культурних і субкультурних спільнот з урахуванням культурно-історичної та ментальної своєрідності;
- характер співвідношень організації та її саморегуляції у процесі модернізації культури.

Вирішення поставлених завдань дасть змогу розширити можливості та перспективи концептуального осмислення регіональної культурної політики як саморегульованої системи, а також моделювання культурної політики в зв'язку з мінливою інфраструктурою культурного простору країни та її регіонів.

Висновок. Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Обґрунтовано необхідність економічного регіонального розвитку з урахуванням культурної складової, що в сучасних умовах забезпечує функціонування соціоекономічного вектору та продукування ефективного розвитку суспільства в довгостроковій пролонгованій перспективі, що, в свою чергу, забезпечить вирішення стратегічних завдань розвитку країни в цілому.

2. Виокремлено складові інфраструктури регіонального розвитку, які в сукупності забезпечують економічний розвиток регіонів, що має велике значення для ефективного функціонування економіки, оскільки є важливим чинником у визначенні місця розташування економічної діяльності, а також видів діяльності або секторів, які можуть розвинути в кожному конкретному випадку.

3. Визначено пріоритетні напрями дослідження розвитку регіональної інфраструктури, а саме – модернізаційні процеси, що впливають на ефективність реалізації регіональної культурної політики в стратегічній перспективі для розширення можливостей та перспектив концептуального осмислення регіональної культурної політики, її моделювання у зв'язку з мінливою інфраструктурою культурного простору країни та її регіонів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних положень щодо формування та розвитку регіональної інфраструктури, створення єдиного культурного простору регіону, що включає можливості об'єднання культурних ініціатив, соціокультурного партнерства, міжрегіональних і міжнародних культурних контактів, що мають великий потенціал для регіонального розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження доведено до науково-методичних пропозицій щодо формування розвитку інфраструктури на основі регіональної культурної політики в стратегічній перспективі. Останні виявлені в процесі проведення науково-дослідної роботи кафедри економіки та менеджменту Київського національного університету культури і мистецтв за темою "Дослідження розвитку кроскультурних відносин в економічному просторі України" (державний реєстраційний номер 0115U4000560).

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі варто сконцентрувати на необхідності встановлення системної залежності регіональної культурної політики від характеру інфраструктури культури регіону.

Література

1. Алымов А. Н. Социально-экономическая сущность инфраструктуры / А.Н. Алымов // Социальная инфраструктура: вопросы теории и практики / А.Н. Алымов. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 7-34.
2. Белявцев М. І. Інфраструктура товарного ринку / М. І. Белявцев, Л.В. Шестопалова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 416 с.
3. Васильев О. В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: монографія / О. В. Васильев. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 341 с.
4. Иншаков О. В. Инфраструктура рыночного хозяйства: системность исследования / О. В. Иншаков, Е. Г. Русскова // Вестн. Санкт-Петербургского ун-та. Сер. 5, Экономика. – 2005.– № 2. – С. 28-37.
5. Куйбіда В. С. Нова державна регіональна політика в Україні / В. С. Куйбіда // Нова державна регіональна політика в Україні: збірник / В. С. Куйбіда. – Київ, Видавництво "Крамар", 2009. – 232 с.
6. Lakshmanan T. Trade and Industrial Competitiveness: The Role of Transportation / T. Lakshmanan, W. Anderson, Li D. Growth // of U.S Report prepared for the US-DOT, Boston. 2005. – 142 p.
7. Lewis W. A. Strategy of economic growth / W. A. Lewis // London: Allenand Unwin, 1955. – 453 p.
8. Манилич М. І. Стратегія відтворення регіонального господарського комплексу: до сучасної парадигми / М. І. Манилич // Збірник наукових праць Чернівецького фінансово-юридичного інституту. Економічні науки. – Чернівці: Букрек, 2005. – Вип. 1. – С. 52–64.
9. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. – 180 с.
10. Nurske R. Problems of capital formation in underdeveloped countries / R. Nurske // NewYork: Oxford University Press, 1953. – 163 p.
11. Самуэльсон П. Экономика / П. Самуэльсон. – М.: Машиностроение: НПО "АЛГОН", 1994. – Т. 2. – 415 с.
12. Фісун К. А. Методологія програмування розвитку регіонів України: монографія / К. А. Фісун. – Харків, 2007. – 401 с.
13. Higgins B. Economic development / B. Higgins // NewYork: Norton, 1959. – 649 p.
14. Школа І. М. Стратегія розвитку підприємств неvirобничої сфери регіону: монографія / І. М. Школа, А. А. Вдовічен, Т. М. Ореховська. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 288 с.

References

1. Alymov, A.N. (1982). Socio-economices sence of infrastructure. Social Infrastructure: Theory and Practice Questions. K .: Science. thought. [in Russian].
2. Belliavtsev M.I. (2005). Infrastructure of the commodity market. Center for Educational Literature. [in Ukrainian].
3. Vasiliev, O.V. (2007). Methodology and practice of infrastructural provision of functioning and development of regions of Ukraine. Kharkiv: KSAME. [in Ukrainian].
4. Inchakov, O.V. (2005). Infrastructure of a market economy: study system. Vestn. Saint-Petersburg Uniate. Sir 5, Economics. 2, 28-37. [in Russian].
5. Kuibida, V.S. (2009). New State Regional Policyin Ukraine. New State Regional Policy in Ukraine. Kyiv, Publishing House "Kramar". [in Ukrainian].
6. Lakshmanan, T.(2005). Trade and Industrial Competitiveness: The Role of Transportation of U.S Report prepared for the US-DOT, Boston. [in English].
7. Lewis, W.A. (1955). Strategy of economic growth. London: Allen and Unwin [in English].
8. Manilich, M.I. (2005). The strategy of reproduction of a regional economic complex: to the modern paradigm. Collection of scientific works of Chernivtsi financial and legal institute. Economic sciences. Chernivtsi: Bukrek. 1, 52-64. [in Ukrainian].
9. North, D. (1997). Institutions, institutional changes and the functioning of the economy. M .: Fund of the economic book "Beginning". [in Russian].
10. Nurske, R. (1953). Problems of capital formation in under developed countries. New York: Oxford University Press. [in English].
11. Samuelson, P. (1994). Economics. M .: Mechanical Engineering: NGO "ALGON". [in Russian].
12. Fysun, K.A. (2007). Methodology of programming of the development of regions of Ukraine. Kharkiv.[in Ukrainian].
13. Higgins, B. (1959). Economic development. NewYork: Norton. [in English].
14. School, I.M., Vdovichenko A.A., Orekhovskaya T.M. (2008). Strategy of development of enterprises of the non-productive sphere of the region. Chernivtsi: Books-XXI. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.09.2017 р.